

GESCHIEDENIS

De School voor de Journalistiek bestaat sinds 1966. Wie daarvoor tot journalist wilde opgeleid worden, kon als leerling-journalist een bijscholingskursus in Amsterdam of Nijmegen volgen. Dat ging dan wel ten koste van de vrije zaterdagmiddag, maar na twee jaar kon je toch maar een diploma krijgen. Het programma van de kursussen was echter te beperkt, zodat steeds meer mensen vonden dat er een volwaardige dagopleiding moest komen.

In 1960 werd daarom een commissie benoemd die vastbesloten was een School voor de Journalistiek op te richten. Na zes jaar praten en denken was het Grote werk gereed en kon de dagopleiding beginnen.

De makers hadden aan veel, zoniet alles gedacht: er werd een kuratorium gevormd van vertegenwoordigers uit alle erbij betrokken belangengroepen, namelijk de Federatie van Journalistenkringen, de N.D.P. en de K.N.D.P. (de drie oprichters van de school), vier universiteiten (Utrecht, Nijmegen en de twee in Amsterdam) en de Voorlichtingsraad, een onderdeel van de R.V.D.; in Utrecht werd een schoolgebouw gevonden, weliswaar heel oud en de helft van een leeglopende lagere school, maar voor het eerste jaar kon het na enige verbouwing uitstekend dienen; tenslotte werden er een directeur en een adjunct-directeur benoemd.

De heer M. Schneider was gepromoveerd op een dissertatie over de geschiedenis van de Nederlandse Pers, gaf enkele kolleges in Amsterdam en had iets te doen gehad met de voorlichtingsdienst van de Universiteit in Leiden. Dat maakte hem alleszins geschikt voor de functie van directeur. Naast zich kreeg hij H. Schaafsma als adjunct-directeur.

Schaafsma had wel niet gestudeerd, maar hij had een lange journalistieke carrière achter de rug, wist van onnoemelijk veel zaken wat af en was in zijn laatste functie van directeur van Teleac nauw bij het onderwijs betrokken. Bovendien kwam hij uit een socialistisch milieu en vormde een goede tegenhanger van Schneider, die van konservatief, christelijk stempel was. Zo kreeg in de leiding van de School de liberale opvatting over journalistieke objectiviteit, waarbij je twee kanten hoort, fraai gestalte.

Ook in een ander opzicht was gestreefd naar evenwicht en objectiviteit. De school zou een vleugelschool zijn. Dat wil zeggen, er zou zowel katholiek als protestants-christelijk godsdienst onderwijs worden gegeven. Met de rooms-katholieke richting is het in de loop der jaren bergafwaarts gegaan; ze benoemde steeds een docent die net van plan was zijn toeg aan de wilgen te hangen; de protestants-christelijke afdeling

heeft echter tot op dit moment (1978) in de figuur van ds. Van Minnen hardnekkig stand gehouden.

De school begon in 1966 met 84 leerlingen die uit 200 aspiranten waren geselecteerd na een grondig toelatingsexamen waarvoor veel algemene ontwikkeling vereist was. De geslaagden werden eerstejaars studenten genoemd, die 'hoorkolleges' volgden en 'tentamens' deden. De stafdocenten waren lieden van wetenschappelijk gehalte, en hadden plannen om dissertaties of boeiende artikelen te publiceren. Kortom, de school vertoonde een zekere universitaire allure, maar was in wezen een warrige middelbare school met lessen in allerlei vakken, geardeerd met repetities, cijfers, rapporten en absentielijsten.

Verzet tegen zoveel pretenties kon niet uitblijven; de desillusie van de leerlingen, onzekerheid bij sommige docenten over hun functioneren en de kwasi milde maar voor geen kritiek vatbare leiding van de directie schiepen een goed klimaat voor conflicten.

In mei 1968 weigerde een eerstejaarsleerling, niet weinig gestimuleerd door de gelijktijdige beroering in Frankrijk, om bepaalde opdrachten voor een docent uit te voeren, en gedroeg zich overigens helemaal als een angry young man door geregeld uit de lessen weg te blijven en zich honend over de directie uit te laten. De staf besloot dan ook hem van het overgangsexamen tot het tweede jaar uit te sluiten en begon daarmee ongewild de democratisering van de school op gang te brengen. Want wat gebeurde er? De eerstejaars kwamen massaal in verzet. Ze organiseerden een protestbijeenkomst, een soort Algemene Schoolvergadering, en eisten kategorisch herziening van het besluit van de staf. Zo geschiedde het. De beslissing werd ingetrokken "als beloning voor de solidariteit onder de studenten", zoals de directie genadiglijk en repressief tolerant meedeelde. Binnenskamers was ze minder gerust op de toekomst, ook al wist ze zich geruggesteund door een onvoorwaardelijk loyaal kuratorium. Ze zocht daarom naar een middel om al die onlust onder de jongelui, aangestoken door het Franse voorbeeld, te kanaliseren. Er kwam een studieraad waarin je met veel fantasie een prehistorische voorouder van de onderwijscommissie kunt zien. Hij bestond uit vier docenten en vier klassevertegenwoordigers. De raad vergaderde eenmaal per maand en nam bij eenparigheid der stemmen een besluit. Veel deed het er niet toe, want de adjunct-directeur had in alle gevallen het vetorecht, zodat alleen bij de onbenulligste zaken de studenten het gevoel konden hebben dat ze meebeslisten.

GESCHIEDENIS

De revolutionaire wind bleef waaien, maar het werd steeds duidelijker dat het niet voldoende was alleen kreten te slaan; de Maagdenhuisbezetting en de revolutie op de Pedagogische Akademie in Beverwijk hadden aangetoond hoe noodzakelijk het is duidelijk op papier te zetten wat je wilt. Aan een theoretische fundering hadden de timide revolutionairen in Utrecht grote behoefte maar in cafe "Binnenbest", waar ze zich moed in dronken, kwamen zij vaak niet verder dan kanken op de autoritaire leiding van die "ouwe geschiedenisleraar", zoals Schneider door de meer genoemde rekalcitrante student werd aangeduid. Docent Paul Zijlstra, die in het proces van de democratisering van de School een grote rol zou spelen, daagde ze uit nu eens precies te zeggen wat ze wilden.

Er kwam tenslotte een plan op tafel, dat echter zo autoritair was dat zelfs de ergste middelbare school er bij vergeleken een vakantieoord was. Docent Hans Niemantsverdriet, een woelgeest uit Nijmegen, die in dit stadium nog een warhoofd was, maar die zich geleidelijk aan zou ontwikkelen tot een helder denkende voorvechter van de democratisering kwam op dat moment met een Nijmeegse brochure over projektonderwijs van Boekraadt en Nieuwstadt aan. In enigszins gewijzigde vorm en zonder bronvermelding verscheen dat in de herfst van 1968 als het rapport Binnenbest. Het bevat een gedetailleerde kritiek op het onderwijs op school en biedt als alternatief voor het autoritaire onderwijssysteem het projektonderwijs.

Over het algemeen werd het plan gunstig ontvangen: wellicht bood het een oplossing voor de toenemende absentie en onwilligheid van de leerlingen. De docenten wilden er wel over praten en de direktie zocht naar een beschaafde gelegenheid in een rustige omgeving ver genoeg van de School om een overval door rebels gepeupel onder leiding van de eerdergenoemde rekalcitrante leerling te bemoeilijken. Op 12 december 1968 begon de tweedaagse bijeenkomst van docenten en studenten op het landgoed De Treek bij Amersfoort.

Over de uitgangspunten voor de verandering van het onderwijs kon men het wonderwel snel eens worden:

1. democratisering verhouding docent-student;
2. integratie van de vakken;
3. aansluiting van het onderwijs bij maatschappelijke problemen.

Die doelstellingen leken echter alleen verwezenlijkbaar in het projektonderwijs, zodat dat zonder veel verzet werd aangenomen.

Over het tijdstip waarop men daartoe moest overgaan kon men het niet zo gemakkelijk eens worden.

Schaafsma, bijgevallen door een aantal docenten, meende dat de leerlingen alleen dan aan het projektonderwijs konden beginnen als ze eerst de nodige basiskennis en basisvaardigheid bezaten.

Maar wie maakt uit wat de nodige basiskennis en -vaardigheid is?

Voer het projektonderwijs onmiddellijk in, betoogden anderen.

Schneider die meer en meer de gewoonte aannam om gejaagd op zijn horloge te kijken, vond al dat gepraat verspilling van kostbare tijd: "Diskussie van de jongelui over projektonderwijs juich ik toe. Maar ze doen het maar in hun vakantie. Op school moet gewerkt worden."

Misschien ook daarom, werd er na de kerstvakantie in januari 1969 met projektonderwijs begonnen. Het leek ook zo mooi:

in het projektonderwijs kiezen de leerlingen zelf hun onderwijs, zonder dwang. De verwachtingen waren dan ook hoog gespannen: met het absentisme was het nu afgelopen, alle leerlingen waren nauw betrokken bij het onderwijs en dat moest de prachtigste journalistieke werkstukken opleveren.

Aan het einde van de eerste eksperimentele periode bracht de evaluatie (mei '69) aan het licht dat het projektonderwijs moeizaam verliep en de resultaten niet overtuigend waren. De opvatting van Schaafsma kreeg weer enige aanhang maar bij de eerste projektgroepen was een ander verschijnsel ontstellend helder aan de dag gekomen: de meeste leerlingen en docenten bleken niet in staat om in groepen samen te werken. Projektonderwijs moest daarom eerst ontplooiing van de mens tot doel hebben.

In september 1969 ging het projektonderwijs op volle toeren draaien. Onderscheid tussen tweede en derde jaars viel weg en iedereen richtte zich op zijn zelfontplooiing. Om de nieuwe ontwikkelingen zo goed mogelijk te begeleiden werd er een nieuwe functie gekreëerd: de onderwijskoördinator, waarvoor Paul Zijlstra de aangewezen man leek omdat hij altijd warme pleidooien had gehouden voor het projektonderwijs.

In de bestaande autoritaire structuur kon de nieuwe aanpak natuurlijk niet gedijen; er was een gevorderde interne demokratisering voor nodig. Om daarmee een begin te maken werden alle vergaderingen openbaar en kreeg iedereen meebeslissingsrecht. Bovendien werd de ASV meer en meer de plaats waarop het beleid en het onderwijs werden besproken. De direktie kon het allemaal moeilijk verwerken; ze stelde alles in het werk om een aanhang onder de docenten te kweken, maar kreeg niet meer dan wat plichtmatige bijvalsbetuigingen in informele gesprekken.

Schaafsma werd het tenslotte te veel. In een dramatische bijeenkomst in de kantine deelde hij getergd mee, dat hij zijn ontslag nam, toen hem werd voorgehouden dat hij eigenmachtig bepaalde hoe het projektonderwijs eruit ging zien, tegen eerder gemaakte afspraken in.

Per 1 januari 1970 verdween hij van school.

Schneider raakte meer en meer geïsoleerd. Nu hij zijn stuurman kwijt was, zocht hij veiligheid en steun bij het kuratorium. Dat had zich tot nu toe weinig met de ontwikkelingen op school bemoeid. Het vergaderde dan ook erg onregelmatig, en het absentisme onder de leden was zeer groot. Ernstig was dat niet, want de voorzitter, mr. Stempels, had de zaak stevig in handen, daarbij gesteund door prof. Van Rooy, de partij-ideoloog in zekere zin, die zijn betogen met ongekende hevigheid afstak.

Maar nu leek het op de school toch mis te gaan. Schaafsma had zijn ontslag genomen en Schneider was in paniek. En hoe had het zover kunnen komen dat er al een nieuw leerplan en een nieuwe bestuursstructuur nodig waren?

Want dat eisten de jongelui.

Op witte donderdag 1970, de eerste dag van de paasvakantie, kwam een onvoltallig kuratorium bijeen om een zeer merkwaardig besluit te nemen.

Er zouden in september geen eerstejaars worden aangenomen, omdat, zo zeiden Stempels en Van Rooy, het onmogelijk was om dan al een nieuw leerplan klaar te hebben. Een slimme zet, op een uitstekend moment. Als er geen nieuwe leerlingen werden aangenomen betekende dat het ontslag van enkele docenten zonder vaste aanstelling, waaronder juist de hinderlijke agitators zaten; een uitstekend moment, want de vakantie was al begonnen en veel verzet viel dus niet te duchten.

GESCHIEDENIS

Maar daarin vergisten zij zich. Op school bestond al genoeg solidariteit om zo'n ingreep te voorkomen. Wie maar telefonisch bereikbaar was, werd opgetrommeld en zo kwam er in de vakantie nog een vergadering bijeen om zich te beraden op een tegenactie. De voorstanders van de 'harde lijn' wilden onmiddellijk de school gaan bezetten, maar er bleef nog voldoende verstand over om in te zien dat dit tot niets zou leiden. Nadat de emoties wat waren gekalmeerd kwam Paul Zijlstra met het rustige voorstel de brief van de kuratoren zeer letterlijk te nemen. Als er geen eerstejaars konden komen omdat er geen leerplan was, dan dient er voor september wel een leerplan te zijn. Ter plekke werd er een kommissie benoemd, die met de heer Weusten, de inspekteur van het S.P.O., een leerplan zou proberen op te stellen (kommissie Weusten); daarop ging iedereen met vakantie.

De rare gebeurtenissen op de School voor de Journalistiek bleven niet binnenskamers. Hier en daar verschenen kranten met verslagen over de crisis, meestal besloten met de vraag of dat zo maar kon.

Dat vroegen ook de kuratoren zich af die niet de beruchte vergadering van witte donderdag hadden bijgewoond. De woede van Van der Pluym, hoofdredakteur van de Volkskrant, moet met geen pen te beschrijven zijn geweest. Ook de NVJ wilde wel eens een hartig woordje spreken met haar

vertegenwoordiger in het kuratorium, de onweerstaanbare Stempels. In een vergadering werd hij ter verantwoording geroepen, maar hij vond het niet nodig de zaak uit te leggen, want daar was hij niet toe verplicht.

De hel brak los. De NVJ wilde zo'n vertegenwoordiger niet meer hebben en andere kuratoren wilden zo'n voorzitter niet meer hebben. Het hele kuratorium trad af, maar het besluit over de toelating werd niet ingetrokken. Waar was nu het bevoegd gezag, dat een beslissing kon nemen over het nieuwe leerplan? "Het kuratorium is het bevoegd gezag", deelde staatssekretaris Grosheide mede en daarmee leek de zaak beslist.

De nieuwe leerlingen zijn er in september van dat jaar toch gekomen. Na het antwoord van Grosheide wist de school wat haar te doen stond.

Koortsachtig werden geschikte mensen aangezocht om een nieuw kuratorium te vormen. Toen dat er eenmaal was, werd het besluit van het oude kuratorium ingetrokken, en kon het concept-leerplan op tafel komen.

De weg was nu ook vrij om te werken aan een nieuwe bestuursstructuur.

Docent Herman van Run ontwierp een plan, waarmee de huidige bestuursstructuur in grote trekken overeen komt. Het heeft geen zin op deze plaats daarover uitvoerig te spre-

GESCHIEDENIS

ken (zie bestuursstructuur en statuten), maar enkele essentiële punten dienen toch te worden genoemd: benoemingen waren niet meer voor het leven, en dat betekende het einde van de oude directeursfunctie; bevoegdheden konden ook niet langer in een bepaald persoon geakkumuleerd worden. De verschillende directeursfuncties werden verdeeld over de algemene coördinator, de onderwijscoördinator en de beheerscoördinator.

De dagelijks leiding over de school kwam in handen van de stuurgroep; de leerlingen werden nauw betrokken bij de school. Vele vergaderingen waren openbaar en er werd gestemd volgens het principe "one man, one vote". De ASV dient door alle organen nadrukkelijk geraadpleegd te worden. De crisis had het onderwijs niet ongemoeid gelaten. Van lesgeven of projectgroepen volgen was in het laatste trimester

nog nauwelijks sprake. Vergaderingen waren aan de orde van de dag, misschien ook wel omdat niemand het debacle van het p.o. onder ogen wilde zien.

Want dat het geen succes was geworden, kon niemand ontkennen.

Het werd echter voornamelijk geweten aan het onvermogen van docenten en student om democratisch samen te werken en daarvoor moest hulp van buiten komen: agoog Peter Meeuwse, spoedig liefkozend 'de Meeuw' genoemd, begon zijn praktijk.

Voor hem was de groep vooral een therapeutisch instrument en hij gelastte dan ook spoedig dat er onderscheid gemaakt diende te worden tussen het taak- en het groepsproces, waar-

bij het laatste het belangrijkste was. Zodra er maar iemand in een groep zich ongelukkig voelde, moest het werk gestaakt worden om de groepsgeest op te roepen. Zo zijn er heel wat mooie uurtjes heengegaan met zelfbeklag en openbare schuld-bekentenissen.

"De Meeuw" heeft het onderwijs geen dienst bewezen. De laatste keer dat hij op school vertoefde, riep hij op een docentenvergadering, die ook al sporadisch voorkwamen, vertwijfeld uit: "De school is een zinkend schip". Waarin men misschien zowel een schuld bekentenis kan zien als een merkwaardige identifikatie met zijn bijnaam.

Hij verdween daarna ijlings en kwam niet meer terug.

In september 1971 kwam zijn opvolger. Over de agogie bleek hij een merkwaardige opvatting te hebben. Agogie stond voor hem gelijk met konflikt. Als een groep goed werkte, dan was er iets mis, er diende eerst ruzie te komen.

De konfliktken waren dan ook niet meer bij te leggen, waar de agoog zijn werk had gedaan. De school heeft hem dat niet in dankbaarheid afgenomen. Na twee jaar werd hem verzocht elders een betrekking te zoeken.

De directeur Schneider heeft het allemaal niet meer hoeven meemaken. De tegenstellingen tussen hem en de rest van de school waren in mei '70 zo groot dat van discussie geen sprake kon zijn. In juni ging hij met ziekteverlof en met ingang van januari 1970 nam hij zijn ontslag. Vanaf september 1970 tot augustus 1971 nam de ironische heer Van Run de functie van algemeen coördinator waar, daarna opgevolgd door de huidige coördinator, Paul Zijlstra.

Een belangrijke fase in de geschiedenis van de school is hiermee afgesloten. Wat er daarna gebeurde is nog zozeer tegenwoordige tijd, dat het geen zin heeft daarvan geschiedenis te maken.

Eén aspekt verdient hier nog nader behandeld te worden, namelijk de politieke ontwikkeling, zo men wil de politieke tegenstelling op school.

Na de revolutie begon de school met een nieuw leerplan. Kern daarvan is de vrijheid en eigen verantwoordelijkheid van de student. In de praktijk kwam het er op neer dat hij een aantal vakken koos die in de smaak vielen, maar met het waarom hielden weinigen zich bezig.

Wat is de plaats van de journalist in de maatschappij en wat moet in verband daarmee het doel van de opleiding zijn?

Die vragen werden nauwelijks gesteld. Aanvankelijk leek dat ook niet nodig maar in het agogische jaar 1971 nam het absentisme zulke ontstellende vormen aan, dat enkele mensen ernstig gingen nadenken over de doelstelling van het onderwijs.

Ze zochten aansluiting bij elkaar en wilden hun opvatting theoretisch funderen. Daarom trokken zij twee docenten aan: Hugues Boekraad voor Marxistische filosofie en Theo Wiering voor Marxistische economie.

De belangstelling bij de school bleek groter dan de initiatiefnemers hadden verwacht. De eerste twee zittingen waren de lokalen stampvol, maar al gauw minder vol, totdat een kleine actieve groep overbleef die stug volhoudt.

Dat het zo snel bergafwaarts zou gaan met de theoretische vorming lag niet uitsluitend aan de wegblijvers, de manier van doceren van Boekraad en Wiering was nu niet bepaald stimulerend en het marxistische jargon maakte de zaak er niet begrijpelijker op.

Een kleine actieve groep bleef in ieder geval over, die door ging ook toen Boekraad en Wiering vertrokken. Ze richtte in september 1972 de werkgroep filosofie en massakommunikatie op en liet zich onderrichten door Hans Niemantsverdriet, die later werd gesecondeerd door de in 1973 benoemde

GESCHIEDENIS

docent filosofie Peter Verwey. Groot was de invloed van de groep op de school niet. De meesten stonden er skeptisch tegenover, als ze al van het bestaan afwisten, en verder bleef alles bij het oude.

De Verelending van het onderwijs nam intussen met de dag toe: het projektonderwijs was mislukt, de ASV kwam nog maar zelden bijeen en op school lieten zich nog maar weinig leerlingen zien.

Voor de kleine werkgroep filosofie-massakommunikatie was de tijd aangebroken om naar buiten te treden. Ze kwam met een voorstel dat door de ASV dankbaar werd overgenomen: er zou een discussieweek komen (voorjaar '73) over de doelstelling van het onderwijs.

Basis voor de discussie was de door de f/m groep geproduceerde krant "Wiens brood men eet, diens woord men spreekt". In grote trekken komt het betoog hierop neer, dat de heersende klasse de ondergeschikten een vals beeld van de werkelijkheid voorhoudt, om de eigen positie te handhaven.

Zij doet dit door de tegenstellingen in de maatschappij te verdoezelen en de ondergeschikten te doen geloven dat alle mensen voor het algemeen belang werken, wat in feite neerkomt op de bevoorrechte positie van de bezitters.

De journalistiek werkt niet minder hard mee aan het voortbestaan van de huidige maatschappij en stelt deze nauwelijks ter discussie.

De School voor de Journalistiek is schitterend in de gelegenheid inzicht te krijgen in de functie van de journalistiek en strategieën te ontwikkelen om de ideologie van de bezittende klasse in de maatschappij en in het onderwijs te bestrijden. Ook de discussieweek ging ten gronde aan de spoedig afnemende belangstelling van de schoolbevolking. Aan het einde van de week waren er nog 30 studenten die de stellingen van de discussiekrant onderschreven. Hoe weinig onmiddellijk effect de discussie ook had gehad, één zaak was toch wel duidelijk aan de dag getreden:

Twee groepen stonden lijnrecht tegenover elkaar in hun opvatting waarop een maatschappijverandering tot stand zou moeten komen.

De ene groep, met als woordvoerder Paul Zijlstra, Gerrit Slotboom en Piet van de Ende, meende dat zoiets alleen bereikt kon worden door een mentaliteitsverandering, door een verandering van de mensen van binnen uit; de andere groep, met als woordvoerder o.a. Hans Niemantsverdriet, geloofde dat een revolutie alleen tot stand kan komen door een radicale verandering van de structuur.

Degenen die deze laatste opvatting huldigden sloten zich aan in WOJ, werkgroep onderwijs en journalistiek, en wilden proberen de functie van de journalistiek en van het onderwijs daarin te formuleren. De groep heeft zich met veel onderwerpen bezig gehouden, maar vond weinig weerklank bij de

De redactievergadering bespreekt het nieuwsaanbod.

GESCHIEDENIS

school. Ze zag ook wel in dat de aanpak veel te theoretisch was: Voor goed onderwijs is het niet voldoende dat je weet wat je ermee bereiken wilt; even noodzakelijk is het de opleiding veilig te stellen tegenover het ministerie: de directe belangenbehartiging van studenten en docenten is wel zo belangrijk als de theoretische vorming.

Het is die gedachte geweest die in januari 1974 heeft geleid tot de oprichting van de VSJ (vakbond voor studenten in de journalistiek). In de eerste weken liep de aanmelding voor de VSJ storm, het leek een krachtige vereniging te worden en precies datgene te zijn waarop iedereen zat te wachten. De VSJ hield zich dan ook met heel praktische zaken bezig, zoals de problemen van beurzen en huisvesting en de inhoud van het onderwijs in relatie tot de beroepspraktijk.

De belangstelling voor de vrijdagmiddagbijeenkomsten nam echter snel af, maar het verwijt dat de VSJ erg vaag was en geen duidelijke doelstelling had was niet geheel onwaar.

In juni 1974 werd er daarom een seminar in Valkenburg belegd waar een concreet beleidsplan werd ontworpen. Dat beleidsplan is nog steeds de basis van de VSJ. En hoewel de brede aanhang van het begin sterk is geslonken, beschikt de VSJ nog steeds over een erg actieve kern.

Wim Verhoeven
met dank aan Tim Ruisendaal en
Paul Zijlstra voor de nodige gegevens.

